

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019.11-1.29>

СИСТЕМА СПОСОБІВ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТЬ ТА КАТЕГОРІЙ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Білоус Олег Валерійович,
кандидат юридичних наук, суддя
(Верховний Суд, м. Київ, Україна)

У статті на підставі узагальненого аналізу наукових, публіцистичних та нормативних джерел визначено способи тлумачення понять та категорій адміністративного судочинства. Відзначено, що в контексті тлумачення норм права видається досить принциповою різниця між термінами «метод інтерпретації права» та «спосіб інтерпретації права». В межах цього дослідження зазначені категорії не розглядаються як синонімічні, оскільки, на переконання автора, метод тлумачення передбачає сукупність раціональних дій, які необхідно виконати, щоби вирішити певне завдання або досягти певної мети інтерпретації. Іншими словами, саме за допомогою певної методології пізнання, яка визначається з урахуванням конкретного вибраного способу тлумачення права, інтерпретатор встановлює дійсний сенс правової норми, використовуючи як загальнонаукові, так і спеціально-юридичні методи пізнання.

Встановлення змісту й сутності способів тлумачення понять та категорій адміністративного процесу, а також їх різновидів безпосередньо залежить від мети та завдань такої інтерпретації, що є підставами визначення прийомів і правил тлумачення норм права та обґрунтування їх об'єднання в певні способи. Виходячи з мети та завдань тлумачення понять та категорій адміністративного судочинства, вважаємо, що способи відповідного тлумачення – це сукупність прийомів і правил інтерпретації, необхідні суб'єкту тлумачення для встановлення правильного й точного змісту відповідних понять та категорій, а також їх однакового застосування у правозастосовчій практиці.

Таким чином, враховуючи викладене, вважаємо доцільним серед способів тлумачення понять та категорій адміністративного судочинства окреслювати філологічний, контекстуальний, історико-політичний та системний способи їх інтерпретації. Зазначені способи інтерпретації завжди доповнюють та обумовлюють один одного, забезпечуючи ефективний результат правотлумачної діяльності лише в сукупному застосуванні.

Ключові слова: юридична діяльність, поняття, категорії, тлумачення, способи.

A SYSTEM OF WAYS OF INTERPRETING THE CONCEPTS AND CATEGORIES OF ADMINISTRATIVE JUSTICE

Bilous Oleh Valeriyovich,
Candidate of Juridical Sciences, Judge
(Supreme Court, Kyiv, Ukraine)

In the article, on the basis of a generalized analysis of scientific, journalistic and regulatory sources, the ways of interpretation of concepts and categories of administrative justice are defined. It is noted that in the context of the interpretation of the rules of law, the fundamental difference between the terms “method” and “method” of interpretation of law seems rather fundamental. Within the scope of this study, these categories are not regarded as synonymous, because, in the author’s opinion, the method of interpretation implies a set

of rational actions that must be taken to accomplish a particular task or to achieve a particular goal of interpretation. In other words, it is through a particular methodology of cognition that is determined by the particular method of interpretation chosen, that the interpreter establishes the true meaning of the legal norm, using both general scientific and especially legal methods of cognition.

Determining the content and nature of ways of interpreting the concepts and categories of administrative process, as well as their varieties, directly depends on the purpose and objectives of such interpretation, which are the basis for determining the methods and rules for interpreting the rules of law and justify their association in certain ways. Based on the purpose and objectives of interpreting the concepts and categories of administrative justice, in our understanding, the means of appropriate interpretation is the set of techniques and rules of interpretation necessary for the subject to interpret and determine the correct and precise content of the relevant concepts and categories and their uniform application in law enforcement practice.

Thus, considering the above, it is considered appropriate among the ways of interpreting the concepts and categories of administrative justice to outline the philological, contextual, historical, political and systematic ways of their interpretation. These methods of interpretation always complement and condition each other, providing an effective result of right-thinking activity only in aggregate application.

Key words: legal activity, concepts, categories, interpretations, ways.

Постановка проблеми. Як і в інших питаннях теорії тлумачення норм права, юридична наука в аспекті способів тлумачення досить багатоманітна у своїх думках. Ці думки настільки різноманітні, що способи тлумачення можна розглядати з різних сторін і критеріїв класифікації. Абсолютно логічно, що в такому суцільному плюралізмі ідей є й досить традиційні погляди на цей блок проблематики (які загалом, звичайно, домінують), й кілька нестандартних підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями способів тлумачення норм права приділяється увага в роботах таких учених-правників, як С.С. Алексєєв, Ю.П. Битяк, О.М. Беляєва, Є.В. Васьковський, Ю.Л. Власов, М.М. Воппенко, О.В. Капліна, В.Я. Карабань, М.С. Кельман, Т.О. Коломоєць, М.М. Коркунов, О.І. Костенко, М.В. Котенко, В.В. Лазарєв, П.І. Люблінський, П.С. Лютіков, М.М. Марченко, Л.Г. Матвєєва, Ж.М. Мельник-Томенко, Д.М. Михайлович, Й.В. Михайловський, М.П. Молибога, П.О. Недбайло, А.С. Піголкін, С.В. Прийма, В.В. Прокопенко, П.М. Рабінович, І.Л. Самсін, А.О. Селіванов, В.М. Сирих, О.Ф. Скакун, Ю.Г. Ткаченко, Ю.М. Тодика, Є.М. Трубецької, С.Є. Федик, М.В. Цвік, О.Ф. Черданцев, Л.І. Чулінда, С.В. Шевчук, Г.Ф. Шершеневич.

Детальний аналіз різноманітних підходів дав змогу критично підійти до окремих теоретичних концепцій, висловлених на шпальтах юридичної літератури як минулого, так і сучасного періодів розвитку правової доктрини.

Мета статті полягає в тому, щоби на підставі аналізу різноманітних доктринальних джерел визначити поняття та окреслити способи тлумачення понять і категорій адміністративного судочинства.

Виклад основного матеріалу. Для початку слід визначитися, чим є спосіб тлумачення як категорія. Спосіб – це певна дія, прийом або система прийомів, яка дає можливість зробити, здійснити що-небудь, досягти чогось; те, що служить знаряддям, засобом тощо у якій-небудь справі, дії; граматична категорія дієслів, що виражає відношення дії (або стану) до дійсності, встановлюване мовцем [1, с. 1375].

Цілком природно, що загальнозживане значення цього слова має загалом той же сенс у сфері права. Зокрема, широко відомими є категорії «способи правового

регулювання», «способи викладу норм права», «способи реалізації права», «способи тлумачення норм права». У будь-якій з цих правових категорій акцент слід робити на певному алгоритмі застосування наявних прийомів правового впливу або прийомів тлумачення, характеристика й специфіка яких залежать від виду правової діяльності або самого суб'єкта, що здійснює таку діяльність.

Спрямовуючи виклад матеріалу безпосередньо в напрям способів тлумачення норм права, маємо відразу ж сказати, що те різноманіття думок, про яке ми згадували на початку, відчувається також у підходах до формулювання термінологічного ряду в цьому блоці питань. Перш за все слід сказати, що частина вчених вважає за необхідне виходити з того, що тлумачення норм права здійснюється за допомогою прийомів, сукупність яких прийнято називати або методами, або способами тлумачення, які не мають істотних відмінностей у своїх значеннях, тобто ототожнюються. Так наприклад, М.П. Молибога стверджує, що всі методи юридичного тлумачення використовуються в сукупності, в комплексі. Слід зауважити, що вчений разом із категорією «метод тлумачення» паралельно використовує термін «спосіб тлумачення», вважаючи їх у контексті інтерпретації права словами-синонімами. До цих методів учений відносить філологічне (граматичне, текстове, мовне) тлумачення, системне тлумачення, історико-політичне тлумачення (зокрема, історико-порівняльне), логічне, спеціально-юридичне тлумачення. При цьому останні два методи тлумачення виділяються не тому, що вони мають якесь особливе «зовнішнє» значення, а, навпаки, тому, що специфіка цих двох способів тлумачення полягає в тому, що вони складають внутрішню професійно-ціннісну сторону інтерпретатора: юрист не може тлумачити інакше, ніж юридично та логічно. Однак без цих якостей інтерпретатора не відбудуться інші способи тлумачення, а саме філологічне, систематичне, історико-політичне, тому логічний і спеціально-юридичний аналіз – це не прийоми аналізу правових норм, а передусім «засадничі» начала та якісні характеристики інтерпретатора, які входять до системи його інтелектуальної діяльності та є її основою, а саме внутрішнім ціннісним зрізом професійної правової культури [2, с. 111–113].

О.І. Костенко також синонімізує поняття «методи тлумачення» та «способи тлумачення», визнаючи, що все ж таки не слід проводити істотних відмінностей у цих поняттях саме щодо характеристики правотлумачної діяльності, оскільки це не є принциповим під час дослідження засад тлумачення актів адміністративного законодавства. Вона зауважує, що поняття «метод тлумачення» та «спосіб тлумачення» варто використовувати як синоніми, а сукупність способів інтерпретації ототожнюється з поняттям «методологія тлумачення» [3, с. 111]. О.І. Костенко підкреслює, що перманентною особливістю способів тлумачення адміністративного законодавства є їх реалізація та застосування крізь призму адміністративного розсуду суб'єкта інтерпретації як своєрідної площини прояву всієї сукупності способів тлумачення саме адміністративного законодавства загалом та його деяких актів зокрема. На підставі специфіки правотлумачної діяльності щодо адміністративного законодавства вчена наводить власне бачення поняття «способи тлумачення актів адміністративного законодавства» та окреслює відповідні методи інтерпретації в цій сфері, такі як філологічний (лінгвістичний, мовний), логічний, системний та історичний, або історико-політичний [4, с. 9]. Так само ототожнює методи та способи тлумачення норм права В.М. Хропанюк, але він вважає, що таких методів (способів) всього три, а саме текстове, або граматичне; систематичне; історико-політичне [5, с. 277–278].

А.С. Піголкін, який також говорить про граматичне, систематичне та історико-політичне тлумачення права, називає їх не методами або способами інтерпретації, а її прийомами. Вчений стверджував, що прийоми тлумачення норм права – це методи

підходу до їхнього дослідження, способи, за допомогою яких думка інтерпретатора заглиблюється у зміст правової норми. А.С. Піголкін у контексті досліджуваного питання звертає увагу на те, що послідовне застосування цих прийомів забезпечує глибоке та всебічне пізнання змісту правової норми, а їх застосування в сукупності дає зазвичай повне й вичерпне уявлення про неї. Водночас вони мають чисто прикладний характер і не виключають, а, навпаки, припускають здатність інтерпретатора правильно, логічно мислити, його вміння користуватися цими прийомами, оцінювати отримані результати. Технічні прийоми є знаряддям, інструментом тлумачення, однаковим для всіх суспільно-економічних формацій, проте результати їх застосування можуть бути різними. Як особливо важливий висновок вчений підкреслював, що «зазначені прийоми завжди доповнюють і обумовлюють один одного. Вони дають позитивні результати лише в сукупності, в своєму взаємному проникненні; не можна успішно тлумачити нормативний акт тільки за допомогою одного будь-якого прийому» [6, с. 37–38].

Слід підкреслити, що, швидше за все, думка А.С. Піголкіна про це була сформована, зокрема, на науковій спадщині, розробленій М.М. Коркуновим, який також у свій час говорив про прийоми тлумачення. Вчений стверджував, що тлумачення, як і критика, не має виняткової приналежності до юридичних наук; навпаки, воно зустрічається у всіх науках, що стосуються письмових джерел, наприклад в історії, богослові. Можна назвати такі правила, які мають однакове застосування як у тлумаченні та критиці юридичних норм, так і в тлумаченні та критиці пам'ятників історичних або догматичних релігійних книг. Однак критика або тлумачення юридичних норм мають свої особливості. Так, наприклад, у критиці питання про конституційність закону становить виняткову приналежність до юридичної критики. Так само в тлумаченні, тому в ньому можна розрізняти два елементи, а саме загальний і специфічно юридичний. М.М. Коркунов писав, що загальний елемент полягає у загальних прийомах тлумачення, а саме граматичному й логічному, а специфічно юридичний – історичному та систематичному [5, с. 690–691].

Натомість М.С. Таганцев вживає термін «засоби тлумачення права». На думку вченого, роз'яснення закону можливе «або на підставі самого ж закону, або на підставі даних, що лежать поза законом». Тлумачення закону на підставі самого закону – це граматичне й логічне тлумачення. Граматичне тлумачення полягає у зверненні до «конструкції фраз, так би мовити, до етимологічного й синтаксичного розбору тексту», у «роз'ясненні значення і смислу слів та виразів, що вживаються в тексті закону». Логічне ж тлумачення автор поділяє на два підвиди, де одне полягає в «зіставленні роз'яснюваного положення з іншими або з їх зовнішнім, формальним боком» (систематичне тлумачення), а друге – логічному тлумаченні «з боку внутрішнього – тлумачення логічне в тісному смислі» [7, с. 90–92]. Тлумачення закону на підставі даних, що лежать поза законом, становить, на думку автора, абсолютно інший «рід тлумачення». До нього, на думку М.С. Таганцева, належить тлумачення на основі даних з минулого (історичне тлумачення), а також тлумачення, що здійснюють, керуючись «міркуваннями, узятими, так би мовити, з майбутнього, з тих практичних наслідків, які з необхідністю впливають із надання закону нового сенсу» [7, с. 91].

Розвиваючи ідею внутрішніх і зовнішніх даних як підстав тлумачення, А.Г. Манукян також класифікує тлумачення норм права на види залежно від засобів тлумачення, але відносить до них граматичне логічне, систематичне, доктринальне, спеціально-юридичне та соціологічне тлумачення. При цьому три останні види тлумачення, на думку дослідника, можуть відігравати лише допоміжну роль [8, с. 35–101].

Проте відзначимо, що більшість учених-правників схильна зазначені інструменти інтерпретації називати саме способами (а не методами, прийомами, засобами) тлумачення норм права. Так, наприклад, М.М. Вопленко стверджує, що прийоми тлумачення права – це спеціальні мовні засоби й правила пізнавальної діяльності, об'єднані та вироблені юриспруденцією, логікою й філологією, що використовуються інтерпретатором для розшифровки та отримання зрозумілості сенсу юридичного тексту. Саме прийоми інтерпретації утворюють реальний зміст способів тлумачення права [9, с. 8]. До зазначених способів учений відносить філологічний спосіб тлумачення, систематичний (системний), історико-політичний спосіб, логічний спосіб, спеціально-юридичний спосіб і телеологічне (цільове) тлумачення [9, с. 8–21]. Так само О.Ф. Черданцев визначає прийоми й правила з'ясування норм права та об'єднує їх у способи тлумачення на підставі мови, системи, обставин генезису та функціонування. Однак, на відміну від М.М. Вопленка, він виділяє при цьому мовний, систематичний, логічний, історичний і функціональний способи [10, с. 81].

О.Ф. Скакун вважає, що способи тлумачення норм права – це сукупність однорідних прийомів та засобів, за допомогою яких установлюється зміст юридичних норм, об'єктивованих у нормативно-правових приписах відповідних джерел (форм) права [11, с. 436–437]. Окрім тих, що, як правило, виділяються більшістю інших учених (граматичний, систематичний, телеологічний, історико-політичний, логічний, спеціально-юридичний), О.Ф. Скакун до таких способів відносить функціональний спосіб тлумачення, який полягає, як зазначає вчена, у з'ясуванні змісту норм права на основі аналізу конкретних обставин, умов, у яких функціонує норма права. Його ознаками є такі:

- враховує не тільки певні соціально-політичні обставини, в яких правова норма створюється (виявляє волю «історичного законодавця»), але й ті, в яких вона застосовується, тобто розглядає дію норми права в динамічній площині (воля «актуального законодавця»);
- конкретизує зміст (мету) акта у зв'язку з тією ситуацією, коли виникла необхідність застосувати норму права, об'єктивовану в приписі цього акта;
- зважає на альтернативні чинні норми права, що містяться в приписах інших джерел (форм) права [11, с. 438].

Натомість В.В. Гончаров вважає, що спосіб тлумачення є набором мисленневих операцій, необхідних для досягнення мети тлумачення. При цьому той самий спосіб тлумачення в різних інтерпретаційних системах має неоднакове застосування й потенційно здатен приводити до різних результатів. Як підкреслює вчений, різні системи тлумачення можуть мати неоднаковий набір способів і прийомів [12, с. 102]. Разом з окресленням традиційних способів тлумачення, автор уточнює, що функціональний спосіб інтерпретації має два підвиди, а саме еволюційне та динамічне тлумачення [12, с. 117].

Деякі автори розглядають питання способів та принципів тлумачення в нерозривній єдності, окреслюючи загальні та спеціальні способи тлумачення, де до останніх відносять принципи тлумачення. Відзначимо, що С.В. Шевчук, який також розглядає принципи інтерпретації в контексті способів тлумачення, до загальних способів інтерпретації Конституції України відносить текстуальне тлумачення (використовуються філологічні підходи до аналізу значення конкретного слова або речення, метою яких є з'ясування букви закону; системне тлумачення (значення певного юридичного положення встановлюється шляхом його засвоєння разом з іншими, логічно пов'язаними положеннями тієї ж статті, розділу, юридичного тексту загалом, інших джерел внутрішнього та міжнародного права, права інших країн); історичне тлумачення (суб'єкт тлумачення намагається визначити, що мали на увазі автори юридичного

документа, вживаючи певні юридичні терміни; які саме відносини вони мали намір врегулювати, коли вживали певні слова та речення у первісному історичному контексті його створення); телеологічне тлумачення (аналізуються цілі авторів документа, які мають бути досягнуті шляхом застосування законів) [13, с. 205–206].

На думку Ю.Л. Власова, спосіб тлумачення норм права – це об'єднані за певними підставами та наявністю спільних рис у відносно відокремлену сукупність конкретні прийоми й правила пізнання, необхідні суб'єкту тлумачення для з'ясування дійсного змісту правової норми. Отже, для виділення певних способів тлумачення потрібно, по-перше, визначити необхідні конкретні прийоми та правила пізнання норм права, по-друге, обґрунтувати підстави їх об'єднання у способи тлумачення. Проблема визначення необхідних прийомів і правил з'ясування правових норм та обґрунтування підстав їх об'єднання у способи тлумачення має велике значення для юридичної науки, її вирішення дасть можливість упорядкувати методологію тлумачення і, як наслідок, підвищити його якість та ефективність. На сторінках своєї монографії Ю.Л. Власов звертає увагу на те, що у правовій літературі ця проблема не вирішена. Існує багато думок про визначення прийомів і правил з'ясування норм права та обґрунтування їх об'єднання у способи з'ясування. При цьому деякі науковці визначають підстави визначення прийомів і правил з'ясування норм права та їх об'єднання у способи, але більшість авторів це питання, на жаль, взагалі не розглядає [14, с. 34].

На думку вченого, таке становище в юридичній науці щодо визначення прийомів і правил з'ясування норм права та їх об'єднання у способи тлумачення приводить до того, що, з одного боку, необхідні прийоми та правила з'ясування правових норм не знаходять свого відображення у способах і процесі тлумачення, а з іншого боку, частина прийомів і правил дублюють один одного, оскільки використовуються в різних способах тлумачення, що не йде на користь ані теорії, ані практиці. Ю.Л. Власов цілком слушно вважає, що під час визначення прийомів і правил з'ясування норм права потрібно виходити насамперед із завдань та об'єкта тлумачення [14, с. 36]. Керуючись цими підставами, вчений вважає за доцільне серед способів тлумачення окреслювати логічний, мовний, системний, історичний.

Щодо дискусії про правильність використання терміна, що означає систему конкретних алгоритмів інтерпретації норм права, висловлюється О.В. Капліна, яка вважає, що з усіх названих термінів (метод, спосіб, прийом) під час характеризування засобів тлумачення норм права найбільш прийнятним є термін «спосіб», оскільки він, на думку О.В. Капліної, є узагальнюючим. Вчена, аргументуючи свою точку зору, стверджує, що слова «метод» і «спосіб» розглядаються лінгвістами як синоніми. Водночас лексемою «метод» позначають поняття більш широке й об'ємне, ніж «спосіб». На її думку, така синонімія виникла через те, що давньогрецьке слово «метод» у філософській літературі означає шлях досягнення якої-небудь практичної або теоретичної мети; шлях дослідження або пізнання; теорію, ціле вчення, сукупність операцій практичного й теоретичного освоєння дійсності [15, с. 36–39; 16, с. 5; 17, с. 358]. У зв'язку з цим і спосіб пізнання юридичного тексту, на думку окремих авторів, можна називати методом. Проте використання цих термінів як синонімів навряд чи є доцільним та аргументованим. Через це О.В. Капліна резюмує, що таке запозичення загальнонаукової термінології в теорії тлумачення не сприятиме індивідуалізації тих способів, які використовуються для з'ясування смислу норми права, що тлумачиться [18, с. 165–166].

Щодо поняття «способи тлумачення норм права», то, на думку вченої, він означає сукупність відносно відособлених прийомів і правил, за допомогою яких суб'єкт, що тлумачить норму права, розкриває смисл норми права задля правильного та однакового її розуміння й застосування. До них О.В. Капліна відносить лексико-граматичне

тлумачення, логічне, системне, історичне, телеологічне (цільове), функціональне (раціональне) та підкреслює, що способи тлумачення є взаємопроникаючими за змістом, функціонують у єдності, а мета тлумачення може бути досягнута лише на підставі вмілого їх комбінування [19, с. 19].

Висновки. Здійснивши узагальнюючий аналіз вищенаведених підходів до характеристики способів тлумачення, висловимо власну точку зору щодо їх змістовного наповнення та окреслимо способи інтерпретації понять і категорій адміністративного судочинства.

Відзначимо, що в контексті тлумачення норм права видається досить принциповою різниця між термінами «метод інтерпретації права» та «спосіб інтерпретації права». В межах дослідження зазначені категорії не розглядаються як синонімічні, оскільки, на думку автора, метод тлумачення передбачає сукупність раціональних дій, які необхідно здійснити, щоби вирішити певне завдання або досягти певної мети інтерпретації (логічними є аналіз, синтез, абстрагування, ідеалізація, узагальнення, дедукція, індукція, аналогія, гіпотеза, моделювання тощо; спеціально-юридичними є формально-юридичний, порівняльно-правовий, державно-правового моделювання, державно-правового експерименту, судової статистики тощо). Іншими словами, саме за допомогою певної методології пізнання (алгоритму), яка визначається з урахуванням конкретного вибраного способу (способів) тлумачення права, інтерпретатор встановлює дійсний сенс правової норми, використовуючи при цьому як загальнонаукові, так і спеціально-юридичні методи пізнання.

Керуючись загальнономовним розумінням слова «спосіб», вважаємо, що в межах дослідження будь-яких правових явищ чи процесів це слово завжди асоціюється із певною сукупністю прийомів, засобів та правил. В основі об'єднання зазначених елементів у певний спосіб чи їх систему завжди лежить відповідна підстава. Встановлення змісту й сутності способів тлумачення понять та категорій адміністративного процесу, а також їх різновидів безпосередньо залежить від мети та завдань такої інтерпретації, що є підставами визначення прийомів і правил тлумачення норм права та обґрунтування їх об'єднання в певні способи.

Виходячи з мети та завдань тлумачення понять і категорій адміністративного судочинства, вважаємо, що способи відповідного тлумачення – це сукупність прийомів і правил інтерпретації, необхідні суб'єкту тлумачення для встановлення правильного й точного змісту відповідних понять та категорій та їх однакового застосування у правозастосовчій практиці.

На наше переконання, не досить доцільно виділяти як самостійний спосіб інтерпретації функціональний метод. Вважаємо, що функціональне тлумачення за своїм змістом збігається з тлумаченням історико-політичним та системним. Ми підтримуємо ідею про те, що функціональний спосіб інтерпретації здійснюється під час з'ясування та роз'яснення оцінних понять для вивчення конкретно-історичної обстановки періоду функціонування норми права, отже, збігається з історико-політичним методом, який також застосовується для вивчення конкретно-історичних умов із тією лише різницею, що ці умови належать до часу ухвалення нормативно-правового акта [20, с. 290, 292, 305–306]. Іншими словами, прийоми та правила історико-політичного тлумачення поглинають функціональні засоби інтерпретації.

Інша ознака функціонального способу тлумачення норм права, виділена в юридичній науці, яка зважає на альтернативні чинні норми права, що містяться в приписах інших джерел (форм) права, фактично не тільки підкреслює його спорідненість із системним тлумаченням, але й нівелює самостійність функціонального способу інтерпретації як такого.

Так само викликає сумніви щодо раціональності окреслення серед способів тлумачення норм права так званого телеологічного методу. Абсолютно слухними в цьому контексті є слова О.Ф. Черданцева про те, що «якщо врахувати, що будь-який аспект змісту норми пов'язаний з метою, то <...> всю сукупність способів тлумачення можна замінити одним способом – телеологічним» [21, с. 122]. Однак найбільш точно щодо цього висловився В.В. Гончаров, який зауважив, що прихильники виокремлення цього способу не враховують, що тлумачення загалом має телеологічний характер, що зумовлено цільовою природою юридичної норми як предмета герменевтичних зусиль [12, с. 121], у зв'язку з чим не вбачається підстав для виокремлення такого різновиду інтерпретації понять та категорій адміністративного процесу.

На сторінках правової літератури зазначено, що спеціально-юридичний спосіб тлумачення полягає у з'ясуванні змісту норми, що засновано на досягненнях юридичної науки й практики, знанні юридичної техніки, техніко-юридичних способів і прийомів, використовуваних нормотворцем для вираження своєї волі, на професійному вмінні та навичках інтерпретатора. Ознаками такого тлумачення є такі:

- досліджує техніко-юридичні засоби і прийоми вираження волі нормотворця задля розкриття термінів, категорій, конструкцій та інших елементів його змісту;
- враховує роз'яснення вищих судових інстанцій, вищих посадових осіб правозастосовних органів задля використання проведеного ними аналізу тих чи інших термінів і їх понять;
- застосовує наукові коментарі до законодавчих актів тощо [11, с. 439–440].

Однак із такими тезами важко погодитися, оскільки фактично в цьому разі йдеться не про спосіб тлумачення, а про методологію його здійснення. З цих же самих підстав навряд чи правильно говорити про так зване логічне тлумачення права як самостійний різновид інтерпретації, тому в окремих наукових джерелах цілком слушно зазначається, що в означених способах використовуються закони логіки (формальної та діалектичної), а тлумачення юриста не може бути інакшим, ніж спеціально-юридичним, бо становить внутрішню професійно-ціннісну сторону інтерпретатора, без якої не відбудуться інші способи тлумачення [11, с. 440].

Таким чином, враховуючи викладене, вважаємо доцільним серед способів тлумачення понять та категорій адміністративного судочинства окреслювати філологічний, контекстуальний, історико-політичний та системний способи їх інтерпретації. Зазначені способи інтерпретації завжди доповнюють та обумовлюють один одного, забезпечуючи ефективний результат правотлумачної діяльності лише в сукупному застосуванні.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голова ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
2. Молибога М.П. Функції та методи тлумачення права. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 11. С. 109–114.
3. Костенко О.І. Тлумачення актів адміністративного законодавства : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 209 с.
4. Костенко О.І. Тлумачення актів адміністративного законодавства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2011. 18 с.
5. Хропанюк В.Н. Теория государства и права. Хрестоматия : учебное пособие. Москва, 1998, 944 с.
6. Пиголкин А.С. Толкование нормативных актов в СССР. Москва : Государственное издательство юридической литературы, 1962. 166 с.

7. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Часть общая : лекции : в 2 т. / сост. и отв. ред. Н.И. Загородников. Москва : Наука, 1994. Т. 1. 380 с.
8. Манукян А.Г. Толкование норм права: виды, система, пределы действия : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Санкт-Петербург, 2006. 177 с.
9. Вопленко Н.Н. Интерпретационная техника: понятие и содержание. *Вестник Волгоградского государственного университета*. 2007. Серия 5. Вып. 9. С. 5-22.
10. Черданцев А.Ф. Вопросы толкования советского права : учебное пособие. Свердловск, 1972. 191 с.
11. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник. 2-ге вид / пер. з рос. Київ, 2010. 525 с.
12. Гончаров В.В. Динамічне тлумачення юридичних норм. *Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України* / редкол.: П.М. Рабінювич (голов. ред.) та ін. Серія I : Дослідження та реферати. Вип. 27. Львів : СПОЛОМ, 2013. 252 с.
13. Шевчук С.В. Основи конституційної юриспруденції. Харків : Консум, 2002. 296 с.
14. Власов Ю.Л. Проблеми тлумачення норм права : монографія. Київ : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. 180 с.
15. Ивин А.А. Современная философия науки. Москва : Высшая школа, 2005. 592 с.
16. Сырых В.М. Метод правовой науки: основные элементы, структура. Москва : Юридическая литература, 1980. 176 с.
17. Философский энциклопедический словарь / редкол.: С.С. Аверинцев, Э.А. Араб-Оглы, Л.Ф. Ильичев и др. 2-е изд. Москва : Советская энциклопедия, 1989. 814 с.
18. Капліна О.В. Правозастосовне тлумачення судом норм кримінально-процесуального права : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09. Харків, 2007. 480 с.
19. Капліна О.В. Правозастосовне тлумачення судом норм кримінально-процесуального права : автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Харків, 2009. 40 с.
20. Сырых В.М. Теория государства и права : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Юстицинформ, 2004. 704 с.
21. Черданцев А.Ф. Толкование права и договора. Москва : Юнити-Дана, 2003. 381 с.